

**L'ingrés de Joan Fonoll, de Vinaixa,
com a donat de l'Hospital de Santa
Maria Magdalena de Montblanc,
per a la seva administració,
l'any 1327**

Isabel Companys i Farrerons

• L'ingrés de Joan Fonoll, de Vinaixa, com a donat • de l'Hospital de Santa Maria Magdalena de • Montblanc, per a la seva administració, l'any 1327

• Isabel **Companys i Farrerons***

• *icompanys@gencat.cat

• *Arxivera de l'Arxiu Històric de Tarragona

Resum: Comentari i transcripció d'un pergami datat a Montblanc el 1327, interessant per al coneixement de l'organització d'un establiment hospitalari urbà. Joan Fonoll, de Vinaixa, espòs de Raimunda, esdevinguda rodamón, és rebut pels procuradors de l'Hospital de pobres de Jesucrist de Santa Maria Magdalena, per administrar el centre assistencial i les seves possessions, a canvi d'una almoina de 25 ll., quantitat eventualment ampliable amb els béns provinents de la cònjuge. Serà mantingut, calçat i vestit i dirigirà tots els donats i restants familiars de l'Hospital.

Paraules clau: Hospital de pobres, Santa Maria Magdalena, Montblanc.

En resposta a la invitació de comentar un dels documents custodiats a l'Arxiu Històric de Tarragona, com a activitat inclosa dins el programa *6 x 4, ara la Conca de Barberà*, organitzat pels Serveis Territorials de Cultura de la Generalitat a Tarragona, vàrem triar un dels pergamins del fons de la Comunitat de Preveres de Santa Coloma de Queralt, inventariats per Daniel Piñol Alabart.

Entre les diverses raons per a aquesta elecció sobresortia que el contingut es referia a l'edifici que, des del 1982, alberga l'Arxiu Comarcal i que mostrava semblances amb l'arquitectura hospitalària de Tarragona.¹ Així mateix, recentment havíem localitzat, entre les fotografies de la col·lecció de Josep M. Duran i Sabater (conservada igualment a l'AHT), una imatge del retaule pictòric renaixentista –datat el 1503 i perdut en part el 1936– de l'altar major de l'Hospital (núm. 92), que dins d'una fornícula exhibia una figura de pedra policromada de Santa Maria Magdalena, obra de l'escultor Guillem Seguer, el qual la donà a l'establiment el 1341, segons revelava la inscripció incisa a la peanya.² L'any en qüestió constituïa pràcticament el més destacat, juntament amb la referència testamentària de Jaume Marçal (1339), per al·ludir a l'evolució constructiva de l'Hospital al segle XIV.

El document ja va ser donat a conèixer públicament el 6 de juny de 2013, a la Sala d'actes del Museu Comarcal de la Conca de Barberà, durant l'acte *Arxivística de la Conca de Barberà*, en què participaren també els directors de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà i de l'Arxiu Històric de Tarragona.

Es tracta d'un exemplar en pergamí de petites dimensions -185 x 330 mm, redactat en llatí (AHT, Fons de la Comunitat de preveres de Santa Coloma de Queralt, perg. 1/14), que havia estat doblegat per la meitat longitudinalment i altres dues vegades fins a obtenir-ne vuit parts, la inferior dreta de les quals indicava al dors en vertical «De com en Johan Fonoyl de Vinaxa es donà al Spital».

Ara bé, abans de començar a explicar el text, voldríem recordar algunes dades sobre els hospitals de Montblanc. El novembre de 1266, al testament de Ramon Sala, de la Guàrdia dels Prats, n'apareixen citats dos: el de Sant Bartomeu, darrera l'absis de l'església de Sant Francesc, al camí reial i el de Santa Magdalena, al Raval, situat a l'altre extrem del mateix camí de Lleida a Tarragona, prop del Pont Vell sobre el riu Francolí. Ambdós es fusionarien al segle XV en el de Santa Magdalena, per iniciativa de l'arquebisbe Pero de Urrea, d'acord amb un decret de Ferran II relatiu a l'agrupament dels hospitals locals, a fi de millorar-ne el nivell assistencial.³ Plantejat com una gran sala comuna, coberta amb un embigat o teginat pintat al tremp sobre arcs de diafragma, que el compartimentaven en arcades o trams, probablement amb els llits d'homes disposats a una banda i els de dones a l'altra, i l'altar al fons de l'estança, de manera que els desvalguts poguessin veure el cos de Crist ajaguts⁴, com s'especificaria a les disposicions del de Sant Marçal, esdevindria l'únic de la vila –la Universitat montblanquina es va desprendre el 7 de desembre de 1535 de l'edifici que allotjava el de Sant Bartomeu-, amb notables ampliacions i transformacions a la setzena centúria, com la distribució d'espais entorn a un pati claustre de dos nivells –s'hi afegiria una tercera galeria al segle XVIII, posteriorment eliminada– connectats per una escala emplaçada al vestíbul, pròpia d'un palau urbà, l'articulació de la façana amb noves obertures i la conversió de l'antic hospital en església. Paral·lelament, gràcies al llegat del draper de Montblanc, Jaume Marçal (el testament del 25 d'agost de 1339 recull també deixes dedicades als dos hospitals existents), es construiria l'església hospital de Sant Marçal, al camí del convent de clarisses de la Serra, per a la qual es destinarien un donat i dues donades.⁵

Si passem ara a analitzar el contingut del pergamí escollit, ens presenta Joan Fonoll, de Vinaixa, que, desitjós de servir Déu per la salvació de la seva ànima, empès per un propòsit eminentment espiritual, potser a una edat un xic avançada, es lliura, tot invocant el Senyor, la Verge Maria i Santa Maria Magdalena, com a donat a l'Hospital de pobres de Montblanc («*dono seu offero me Domino Deo et beatissime Matri eius ac sancte Marie Magdalene et Hospitali pauperum Montis Albi*»), a través dels seus

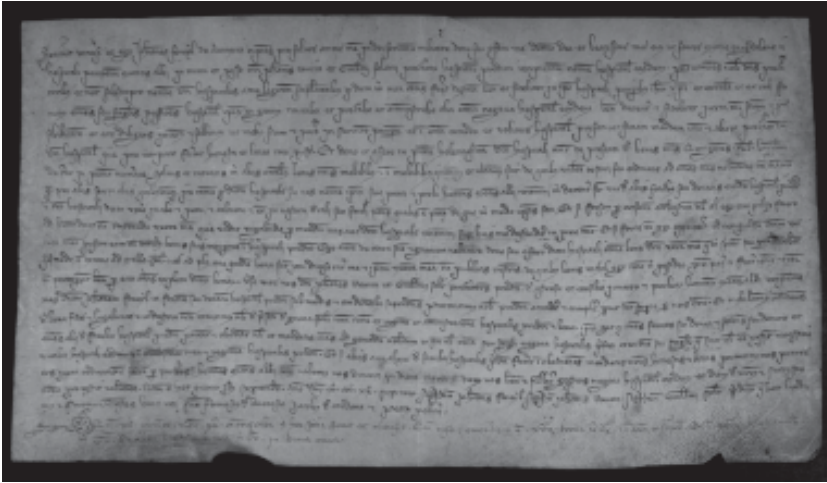
procuradors, Joan Rovira⁶ i Guillem Soler. Atesa la seva ubicació extramurs, més enllà del portal de Sant Antoni, l'establiment devia acollir, a més dels pobres i malalts, els vianants i els pelegrins.⁷

Fotografia d'[Antoni] Güixens del retaule renaixentista de l'església de l'Hospital, a principis del segle XX, en el qual es distingeix l'escultura de Santa Maria Magdalena realitzada per Guillem Seguer, que l'ofrenà al centre hospitalari el 1341, segurament com a mostra d'agraïment, a la manera d'exvot (AHT, Col·lecció Josep M. Duran i Sabater).

L'aspirant promet que mentre visqui servirà bé i fidelment els pobres de Jesucrist de l'Hospital, de les possessions del qual tindrà cura i que s'ocuparà tan bé com pugui de tots els seus afers. Serà atent i escrupolós en l'assistència esmentada, cercarà l'interès de l'Hospital i complirà els manaments dels procuradors, actuals i futurs.

Lliura una almoina de 500 sous barcelonesos en metàl·lic (o 25 lliures), tot retenint la totalitat dels seus altres béns, per tal de disposar-ne lliurement. Demana que els procuradors o els jurats i prohoms de Montblanc el proveeixin com un dels altres germans o donats de menjar i beure, de calçat i de vestit, del tipus de drap o semblant amb què feia la seva roba «*in vestitu de tali seu simili panno qualis est pannus de quo mihi modo vestes feci*», precisió tal vegada vinculable a la pràctica de l'ofici de sastre o de draper. A continuació

Pergamí datat a Montblanc el 1327, amb l'acceptació de Joan Fonoll, de Vinaixa, com a administrador de l'Hospital de Santa Magdalena de la vila (AHT, Fons de la Comunitat de Preveres de Santa Coloma de Queralt).

descobrim com a curiositat que ha estat abandonat per la seva esposa, de cognom no explícitat. Reclama fins i tot que, si mai fos obligat a cohabitar amb la seva muller anomenada Raimunda, que erra vagabunda («*que vadit vagabunda per mundum*») des de fa prop de vuit anys⁸, que el defensin. No obstant això, en el cas de recuperar la seva dona, que ho pugui fer amb tots els seus béns a l'Hospital. De totes maneres li assigna, però, la globalitat dels béns que li pertoquen de Raimunda, que ascendeixen a uns mil sous (o 50 ll.), ja dividits mitjançant diverses escriptures públiques, encara que durant el temps expressat tots els beneficis han estat percebuts pel sogre i el cunyat.

Els procuradors, amb el consentiment dels jurats i prohoms, reben Joan Fonoll com a germà o donat, d'acord amb les condicions establertes per ell. Li confien la cura, la direcció i l'administració de l'Hospital i dels seus béns («*comitimus vobis de presenti de gracia speciali totam curam et regimen et amministrationem Hospitalis predicti et bonorum ipsius*») i exposen que tots els germans o donats i les germanes o donades i els restants familiars de l'Hospital l'han d'obeir. En cas contrari, els castigaran, segons l'ordinació aprovada pels prohoms.

D'una part, els que acceptaren el sol·licitant degueren considerar els seus coneixements de comptabilitat, suposadament gens menyspreables per l'abast de les tasques a desenvolupar, atribuïbles a l'exercici de la professió que li era pròpia i, de l'altra, li van reconèixer la capacitat de regir tot el personal que treballava al centre d'atenció als pobres de Jesucrist, amb l'aplicació eventual de mesures de caire disciplinari. La menció de la presència de donats i donades i d'altres familiars o servents ens assabenta d'una

organització una mica complexa en un hospital aparentment força dependent del govern municipal, sense informació concreta de cap eclesiàstic ni de la celebració de misses, l'administració de sagraments o els enterraments.

Consten com a testimonis Francesc de Tèrmens, Jaume de Cardona i Pere Pellicer. Clou el document, enllestit per un escriptor, el notari montblanquí Pere Pomerà, amb l'aprovació de tres correccions.

Transcripció

1327, setembre, 10. Montblanc

Joan Fonoll, de Vinaixa, s'ofereix com a donat a l'Hospital de pobres de Santa Maria Magdalena de Montblanc, per servir els pobres de Jesucrist, tenir cura de les possessions de l'establiment esmentat i ocupar-se de tots els seus altres afers, amb el lliurament d'una almoïna de 25 ll. i la sol·licitud de ser alimentat, calçat i vestit. Si recuperés la seva muller Raimunda, que erra vagabunda, afegiria a la quantitat expressada la meitat dels prop de mil sous –o 50 ll.- que li corresponen, els productes dels quals han estat, però, percebuts durant vuit anys pel sogre i el cunyat. És acceptat pels administradors de l'Hospital Joan Rovira i Guillem Soler, amb l'acord dels jurats i prohoms de la vila. Actuen com a testimonis Francesc de Tèrmens, Jaume de Cardona i Pere Pellicer.

Notari: Pere Pomerà

185 x 330 mm. Llatí i català. Conservació: Bona

(AHT, Fons de la Comunitat de Preveres de Santa Coloma de Queralt, perg. 1/14)

Noverint universi quod ego, Iohannes Fonoyl de Avinaxia, cupiens, pro salute anime mee, in Dei servitium militare, dono seu offero me Domino Deo et beatissime Matri eius ac sancte Marie Magdalene et Hospitali pauperum Montis Albi, in manu et posse vestri, Iohannis Rovira et Guilelmi Solerii, procuratorum Hospitalis predicti, recipientium, nomine Hospitalis eiusdem. Promitens vobis, dictis procuratoribus et notario subscripto, nomine dicti Hospitalis, a me legitime stipulantibus quod, dum mihi vita comes fuerit, deserviam bene et fideliter in ipso Hospitali pauperibus Ihesu Christi et excolam et excoli faciam omnes seu singulas possessiones Hospitalis ipsius et geram, tractabo et procurabo et amministrabo alia omnia negocia Hospitalis eiusdem bene, decenter et fideliter, iuxta mei scientiam et possibilitatem et ero diligens, intentus et sollicitus, ut melius sciam et potero, in servitio pauperum et in omni comodo et utilitate Hospitalis prefati et faciam mandata vestra et aliorum procuratorum dicti Hospitalis, que pro tempore fuerint, honesta et licita toto posse. Et dono et offero in puram helemosinam dicto Hospitali nunc de presenti de bonis meis quingentos solidos barchinonenses de terno, in pecunia numerata, salvis et retentis mihi aliis omnibus bonis meis mobilibus et immobilibus quecumque et ubicumque sint, de quibus valeam testari seu ordinare ad omnes meas voluntates, tam pro anima mea quam pro aliis seu in aliis quibuscumque.

Ita tamen quod dictum Hospitalis seu vos, nomine ipsius, sive iurati et probi homines Montis Albi teneamini mihi decenter sicut uni de aliis fratribus seu donatis eiusdem Hospitalis providere in dicto Hospitali, dum vixero, in cibo et potu et calciatu et etiam in vestitu de tali seu simili panno qualis est pannus de quo mihi modo vestes feci. Et si forsan, per censuram ecclesiasticam vel alias, ego compulsus fuero ad habitandum cum Raymunda, uxore mea, que vadit vagabunda per mundum, vos aut dictum Hospitalis teneamini super hiis deffendere in iure meo. Et, si ferre me cogi oportuerit ad recuperandum dictam uxorem meam, possim eam cum omnibus bonis suis recuperare in Hospitali predicto. Ego autem de certa scientia et gratuita voluntate dono seu offero dicto Hospitali omnia bona dicte uxori mee que mihi spectant seu pertinere debent, quoquo modo quod extimo ad mille solidos vel ad plus. Quequidem bona sunt iam divisa inter me et ipsam uxorem meam, cum publicis instrumentis, de quibus bonis nichil ego teneo nec possideo immo pater et frater ipsius uxori me perceperunt bene per octo annos expleta dictorum bonorum.

Versa vice nos, dicti Iohannes Rovira et Guilelmus Soler, procuratores predicti, de assensu et consilio iuratorum et proborum hominum Montis Albi, recipientes vos, dictum Iohannem Fonoyl, in fratrem seu donatum Hospitalis predicti, sub modis et condicionibus supradictis, promittimus vobis predicta attendere et complere, prout sunt superius per vos dicta. Et nichilominus, confidentes de bona fide et legalitate et industria vestra, comitimus vobis de presenti de gracia speciali totam curam et regimen et amministrationem Hospitalis predicti et bonorum ipsius, sic quod omnes fratres seu donati et sorores seu donate et omnes alii de familia Hospitalis predicti pareant et obediant vobis et mandatis vestris ad gerendum vobiscum et sine vobis omnia seu singula negotia Hospitalis prefati et ea omnia seu singula que sint vel esse possint necessaria et utilia Hospitali eodem et in amministratione, cura et regimine Hospitalis predicti.

Et si aliquis aut aliqui de familia Hospitalis predicti fuerint inobedientes mandatis vestris honestis et licitis, promittimus nos punire eos, iuxta ordinationem factam per probos homines Montis Albi. Bene volumus vos durare in dicta cura, dum vos bene et fideliter gesseritis negocia Hospitalis eiusdem et dum de nostrum et successorum nostrorum processerit voluntate.

Actum est hoc quarto idus septembris, anno Domini M^o CCC^o XX° septimo. Sig+num Iohannis Fonoyl. Sig+num Iohannis Rovira. Sig+num Guilelmi Soler, predictorum, qui hoc laudamus et firmamus.

Testes huius rei sunt Franciscus de Termenesio, Iacobus de Cardona et Petrus Pelicerii. Sig(signum)num Petri Pomere, notarii publici Montis Albi, qui hoc scribi fecit et clausit, cum raso et emendato in XVII^a linea, ubi dicitur et in amministratione et XVIII^a linea ubi dicitur bene et alibi in eadem linea ubi dicitur in dicta cura.

Al dors. A la meitat inferior dreita, en vertical :

«De com en Johan Fonoyl de Vinaxa es donà al Spital.»

Notes

1. COMPANYS I FARRERONS, Isabel i VIRGILI I GASOL, M. Joana, «Del Romànic al Gòtic», capítol d'*El Consell Comarcal a l'Antic Hospital*. Tarragona: Consell Comarcal del Tarragonès. 1995. p. 34-61.

2. La reproducció, que duu anotat al verso «Montblanch. Altar de l'església de l'Hospital. [Antoni] Güixens.», ens remetia al llibre de Francesca Español i Bertran *Guillem Seguer de Montblanc. Un mestre trescentista: escultor, pintor i arquitecte*. Montblanch: Consell Comarcal de la Conca de Barberà. 1994, 178 p.
3. De manera similar, el 1464, el prelat d'origen aragonès reduí l'Hospital de pobres de la Seu i el de la ciutat en un de sol, que en endavant s'anomenaria de Santa Tecla.
4. Per afavorir l'arribada d'una «bona mort», com tan bé il·lustraria en tres escenes del salm 61 del Saltiri anglocatalà el pintor i miniaturista Ferrer Bassa (*L'Art gòtic a Catalunya*, al volum Pintura I, De l'inici a l'italianisme, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2005, p. 152).
5. Vegeu ADELL I GISBERT, Joan-Albert. «L'Hospital de pobres de Santa Magdalena de Montblanc i l'arquitectura hospitalària medieval a Catalunya». *Acta historica et archaeologica*. (Barcelona) Núm. 4 (1983). p. 239-263, PORTA I BALANYÀ, Josep M. *Montblanc*, Valls, 2000. p. 83-88, el capítol «Els hospitals urbans» d'ADELL I GISBERT, Joan Albert dins *L'Art gòtic a Catalunya. Arquitectura III. Dels palaus a les masies*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. 2003. p. 196-199 i la transcripció del testament de Jaume Marçal a la tesi doctoral d'Antoni Conejo da Pena titulada *Assistència i hospitalitat a l'edat mitjana. L'arquitectura dels hospitals catalans: del gòtic al primer renaixement*, Universitat de Barcelona, 2002, vol. 2, p. 249-253.
6. Potser s'identifiqui amb l'autor -originari de Montblanc- de la primera crònica en català d'un pelegrinatge a Terra Santa, el 1323 (GRAU I PUJOL, Josep M i BADIA I BATALLA, Francesc, *Diccionari biogràfic històric de Montblanc*. Montblanch, 2008. p. 205)
7. Entre els precedents romànics, ja trobem hospitals urbans, de pobres i de leprosos (Tarragona, Besalú, Barcelona), promoguts per l'Església i per particulars rics, a més dels monàstics (Poblet i Santes Creus) i de camí.
8. Els rodavons formaven part dels marginats per qüestions morals, al costat dels tafurers, els alcavots, els lladregots i les barjaules (BATLLE, Carme. *L'expansió baixmedieval (segles XIII-XV)*. Vol. III d'*Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar. Barcelona, 1993 (4.ª ed.). p. 437-439).

Rebuda: juny de 2013

Revisió: Josep M. Porta Balanyà

Acceptació: agost: de 2013